

Zadatak 5: Obrada podataka o protocima

Na osnovu godišnjeg pregleda dnevnih protoka iz zadatka 4, uraditi sledeće:

1. Nacrtati dijagram srednjih mesečnih protoka za razmatranu godinu (u obliku histograma).
2. Odrediti tabelarno i nacrtati sumarnu liniju protoka za datu godinu.
3. Odrediti srednji godišnji protok na ovoj stanici i specifični oticaj q ($\text{ls}^{-1}\text{km}^{-2}$) sa sliva u datoj godini.
4. Ako se zna da je u razmatranoj godini na sliv palo 890 mm kiše, odrediti prosečni koeficijent oticaja sa sliva.
5. Odrediti krivu trajanja protoka putem transformacije krive trajanja vodostaja iz zadatka 2 preko krive protoka iz zadatka 4. Tabelarno prikazati protoke sledećih karakterističnih trajanja (zastupljenosti): 1%, 5%, 10%, 20%, 50%, 80%, 90%, 95%.
6. Pod pretpostavkom da će se na ovom profilu izgraditi protočna hidroelektrana, odrediti na koji protok bi trebalo dimenzionisati postrojenje (dovodne organe i turbine) tako da HE radi razmatrane godine punim kapacitetom:
  - a. 100% vremena (365 dana),
  - b. 50% vremena (182.5 dana),
  - c. 20% vremena (73 dana).

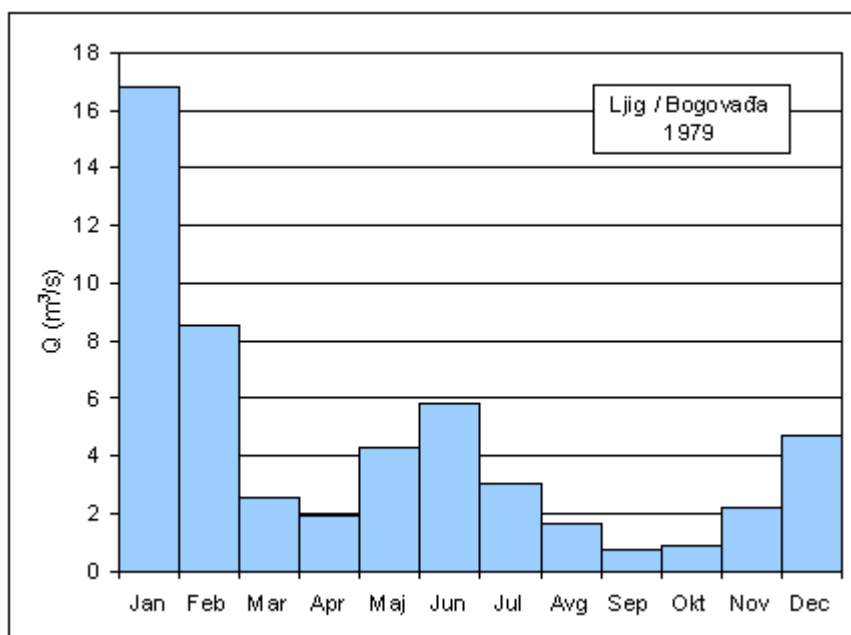
Odrediti zapreminu energetski iskorišćene i neiskorišćene (prelivena) vode za slučajeve a, b i c.

Objašnjenje

Objašnjenje se daje na primeru jedne stanice za koju su poznati sledeći srednji mesečni protoci (u m^3/s):

Reka: Ljig Stanica: Bogovađa Godina: 1979 Površina sliva: 679 km^2											
Jan	Feb	Mar	Apr	Maj	Jun	Jul	Avg	Sep	Okt	Nov	Dec
16.8	8.51	2.58	1.94	4.28	5.79	3.03	1.65	0.75	0.88	2.18	4.73

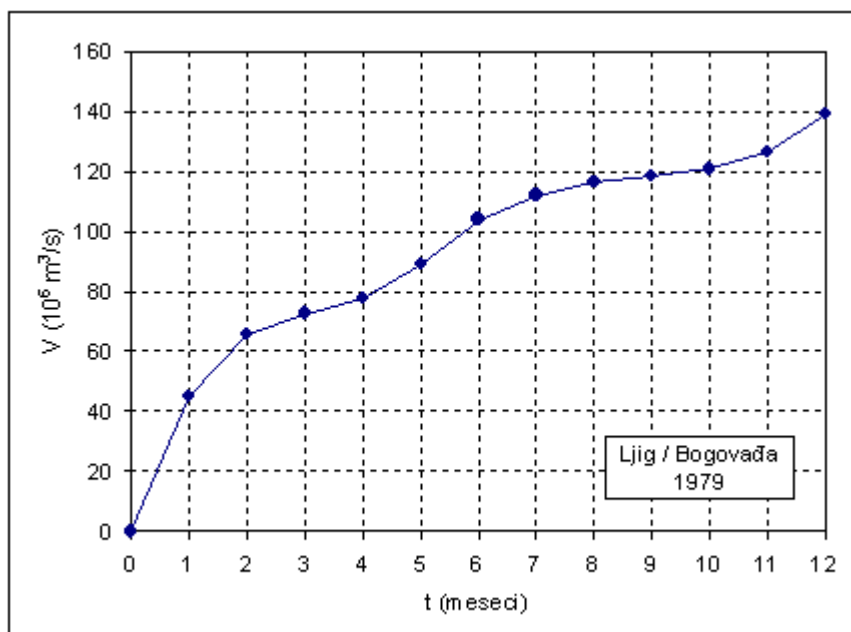
1. Dijagram srednjih mesečnih protoka za razmatranu godinu

2. Sumarna linija protoka

Sumarna linija protoka određuje se kao kumulativna zapremina vode protekle kroz razmatrani profil tokom godine:

mesec	Jan	Feb	Mar	Apr	Maj	Jun	Jul	Avg	Sep	Okt	Nov	D
Q (m³/s)	16.8	8.51	2.58	1.94	4.28	5.79	3.03	1.65	0.75	0.88	2.18	4.
t_{mes} (dani)	31	28	31	30	31	30	31	31	30	31	30	3
V_{mes} (10^6 m³)	45.0	20.6	6.9	5.0	11.5	15.0	8.1	4.4	1.9	2.4	5.7	12
V (10^6 m³)	45.0	65.6	72.5	77.5	89.0	104.0	112.1	116.5	118.4	120.8	126.5	13

3. Srednji godišnji protok i specifični oticaj sa sliva u datoj godini

Ukupna godišnja zapremina protekle vode na razmatranoj stanici iznosi: $V_{\text{god}} = 139.2 \times 10^6 \text{ m}^3$.

Srednji godišnji protok na ovoj stanici iznosi: $Q_{\text{sr,god}} = V_{\text{god}} / T_{\text{god}} = 139.2 \times 10^6 \text{ m}^3 / (365 \times 24 \times 3600 \text{ s}) = 4.41 \text{ m}^3/\text{s}$.

Specifični oticaj se definiše kao oticaj po jedinici površine sliva: $q = Q_{\text{sr,god}} / A_{\text{god}} = 4.41 / 679 = 6.50 \text{ l/s/km}^2$.

4. Koeficijent oticaja

Koeficijent oticaja se definiše kao odnos zapremina otekle vode V_o i pale vode V_p , odnosno kao odnos visine (sloja) otekle vode P_e i visine pale kiše P :

$$\eta = \frac{V_o}{V_p} = \frac{P_e \cdot A}{P \cdot A} = \frac{P_e}{P}$$

Sloj otekle vode P_e naziva se i *efektivna kiša* ili *neto kiša*.

U razmatranoj godini na sliv je pala kiša $P = 890 \text{ mm}$, dok je zapremina otekle vode $V_o = 139.2 \times 10^6 \text{ m}^3$. Na osnovu ovih podataka sledi da je zapremina pale vode jednaka

$$V_p = P \cdot A = 890 \cdot 10^{-3} \cdot 679 \cdot 10^6 = 604.31 \cdot 10^6 \text{ m}^3$$

dok je visina efektivne kiše jednaka:

$$P_e = \frac{V_o}{A} = \frac{139.2 \cdot 10^6}{679 \cdot 10^6} = 205 \text{ mm}$$

Na taj način koeficijent oticaja je jednak:

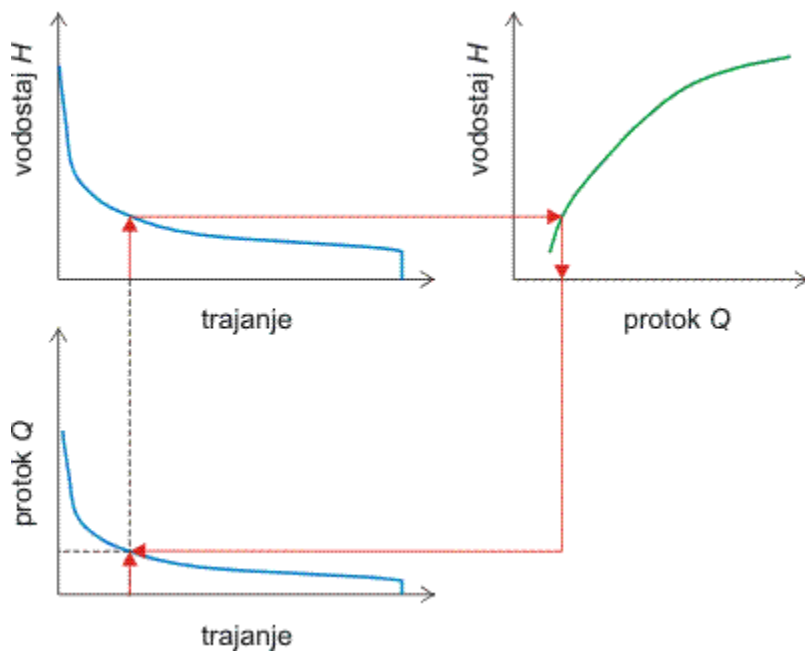
$$\eta = \frac{V_o}{V_p} = \frac{139.2 \cdot 10^6}{604.31 \cdot 10^6} = 0.22$$

ili

$$\eta = \frac{P_e}{P} = \frac{205}{890} = 0.22$$

5. Kriva trajanja protoka

Kriva trajanja protoka određuje se transformacijom vodostaja u protoke uz pomoć krive protoka.

Za razmatranu stanicu rezultati su prikazani u tabeli 1, dok su u tabeli 2 dati protoci karakterističnih trajanja (zastupljenosti).

Tabela 1.

Trajanje (dani)	Vodostaj H (cm)	Protok Q (m ³ /s)
365	62	0.42
152	100	1.90
67	150	4.70
31	200	9.00
15	250	14.6
13	300	20.7
8	350	27.4
5	400	35.2
2	450	47.0
1	480	59.5

Tabela 2.

Procentualno trajanje ili zastupljenost	Trajanje (dani)	Vodostaj H (cm)	Protok Q (m ³ /s)

1%	4	425	40.2
5%	18	241	13.5
10%	36	189	7.91
20%	73	141	4.63
50%	182	93	1.62
80%	292	70	0.70
90%	328	66	0.56
95%	347	65	0.52

6. Instalirani protoci hidroelektrane i zapremina iskorišćene vode

Ako se na ovom profilu izgradi protočna hidroelektrana koja bi radila punim kapacitetom $p\%$ vremena tokom godine, to znači da bi turbine trebalo dimenzionirati na protok trajanja $p\%$ (ili $365p/100$ dana). Za zahtevane procenat vremenskog angažovanja HE, to su sledeći protoci:

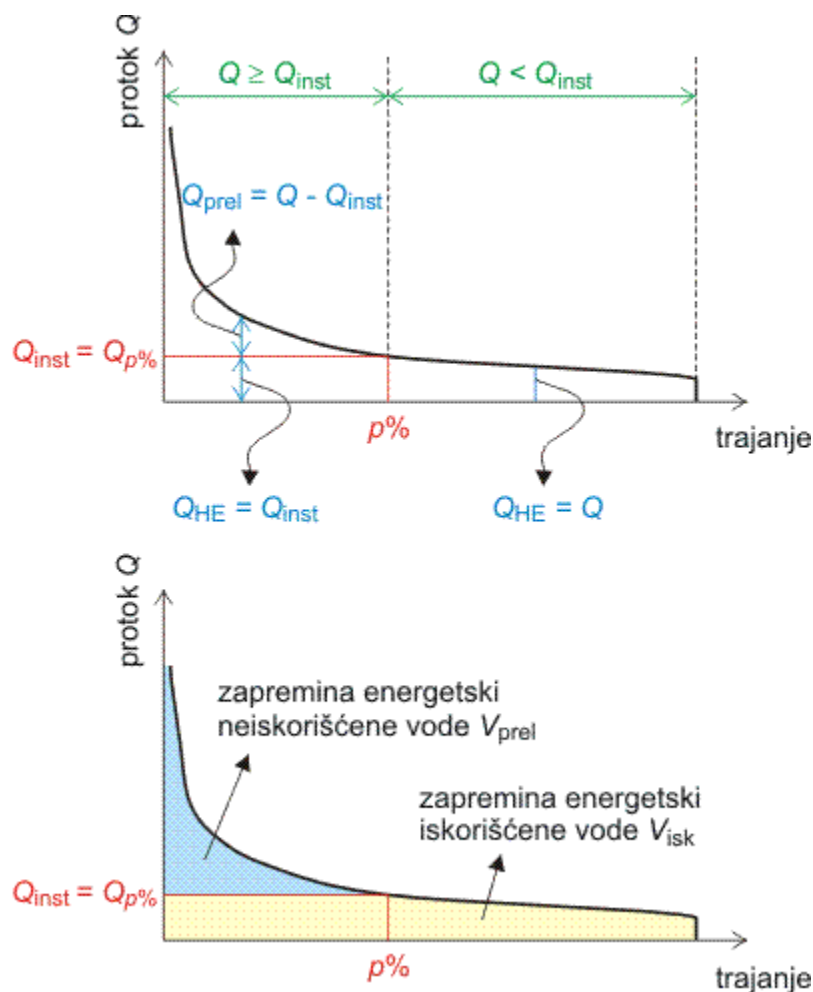
- a. $Q_{\text{inst}} = Q_{100\%} = 0.42 \text{ m}^3/\text{s}$
- b. $Q_{\text{inst}} = Q_{50\%} = 1.62 \text{ m}^3/\text{s}$
- c. $Q_{\text{inst}} = Q_{20\%} = 4.63 \text{ m}^3/\text{s}$

Dimenzionisanjem HE na protok $Q_{\text{inst}} = Q_{p\%}$ postiže se da HE radi punim kapacitetom $p\%$ vremena tokom godine. Kako je $Q_{p\%}$ protok trajanja $p\%$, to znači sledeće:

- ┆ tokom $p\%$ vremena u godini u profilu HE se javlja protok $Q \geq Q_{\text{inst}}$, što znači da HE "prerađuje" protok Q_{inst} , dok je razlika $Q - Q_{\text{inst}}$ neiskorišćena (prelivanje);
- ┆ tokom preostalog vremena u godini u profilu HE se javlja protok $Q < Q_{\text{inst}}$, što znači da HE "prerađuje" samo protok Q (ne radi punim kapacitetom).

Drugim rečima, za protok koji HE iskoristi (Q_{HE}) i koji se preliiva (Q_{prel}) može se napisati:

- ┆ $Q_{\text{HE}} = Q_{\text{inst}}$ i $Q_{\text{prel}} = Q - Q_{\text{inst}}$ kada je $Q \geq Q_{\text{inst}}$,
- ┆ $Q_{\text{HE}} = Q$ i $Q_{\text{prel}} = 0$ kada je $Q < Q_{\text{inst}}$.

Zapremina energetski iskorišćene vode V_{isk} i neiskorišćene (prelivena) vode V_{prel} su tada:

$$V_{isk} = \int Q_{HE}(t) dt, \quad V_{prel} = \int Q_{prel}(t) dt$$

koje se određuju sa krive trajanja protoka (pomoću trapeznog pravila). Kako je ukupna površina ispod krive trajanja jednaka zapremini vode koja je tokom date godine protekla kroz razmatrani profil (V_{god}), to mora biti:

$$V_{isk} + V_{prel} = V_{god}$$

Proračun zapremina iskorišćene i neiskorišćene vode:

a. Za $Q_{inst} = Q_{100\%} = 0.42 \text{ m}^3/\text{s}$:

$$V_{isk} = 0.42 \cdot 365 \cdot 24 \cdot 3600 = 13.3 \cdot 10^6 \text{ m}^3$$

$$V_{prel} = V_{god} - V_{isk} = (132.2 - 13.3) \cdot 10^6 \text{ m}^3 = 125.9 \cdot 10^6 \text{ m}^3$$

b. Za $Q_{inst} = Q_{50\%} = 1.62 \text{ m}^3/\text{s}$:

$$\begin{aligned}
 V_{isk} &= 1.62 \cdot 182.5 \cdot 24 \cdot 3600 + \left[\frac{1.62 + 0.70}{2} \cdot (292 - 182.5) + \frac{0.70 + 0.56}{2} \cdot (328 - 292) + \right. \\
 &\quad \left. \frac{0.56 + 0.52}{2} \cdot (347 - 328) + \frac{0.52 + 0.42}{2} \cdot (365 - 347) \right] \cdot 24 \cdot 3600 = \\
 &= (25.5 + 14.6) \cdot 10^6 = 40.1 \cdot 10^6 \text{ m}^3 \\
 V_{prel} &= V_{god} - V_{isk} = (132.2 - 40.1) \cdot 10^6 \text{ m}^3 = 92.1 \cdot 10^6 \text{ m}^3
 \end{aligned}$$

c. Za $Q_{inst} = Q_{20\%} = 4.63 \text{ m}^3/\text{s}$:

$$\begin{aligned}
 V_{isk} &= 4.63 \cdot 73 \cdot 24 \cdot 3600 + \frac{4.63 + 1.62}{2} \cdot (182.5 - 73) \cdot 24 \cdot 3600 + 14.6 \cdot 10^6 = \\
 &= (29.2 + 29.6 + 14.6) \cdot 10^6 = 73.4 \cdot 10^6 \text{ m}^3 \\
 V_{prel} &= V_{god} - V_{isk} = (132.2 - 73.4) \cdot 10^6 \text{ m}^3 = 58.8 \cdot 10^6 \text{ m}^3
 \end{aligned}$$

Pregled dobijenih rezultata:

Procentualno trajanje ili zastupljenost	Trajanje (dani)	Inst. protok HE Q_{inst} (m^3/s)	Iskorišćena zapremina V_{isk} (10^6 m^3)	Prelivena zapremina V_{prel} (10^6 m^3)
100%	365	0.42	13.3	125.9
50%	182	1.62	40.1	92.1
20%	73	4.63	73.4	58.8